

# Krigsskjebner i tilbakeblikk

102579

Oppgjør  
25/10-92

En gammel frontkjemper. En Sachsenhausen-fange. En jøde. Minnene fra krigen binder dem sammen, ikke på godt, men på ondt.

**Per R. Johansen:**  
**FRONTKJEMPER**  
**Aschehoug, kr. 249.**

**Vera Komissar:**  
**NÅDETID**  
**Aschehoug, kr. 238**

**Knut M. Hansson:**  
**KURER OG FANGE**  
**Cappelen, kr. 269.**

Krigserindringene viser ingen tegn til å forsvinne fra litteraturen. Også i årets bokhøst inntar de en bred plass.

Frontkjemperens bok: Per R. Johansen var blant de unge nordmenn som kjempet i Waffen SS. Han var med som infanterist da Hitler angrep Sovjet-Unionen i juni 1941. Han var stadig med under det tyske sammenbrudd i mai 1945. En periode mellom disse to tidspunktene var han lokal leder i Trøndelag for Germanske SS Norge. Johansen gir en usentimental og tilsynelatende åpenhjertig beskrivelse av hvordan krigen tok seg ut sett fra hans side.

Jødens bok: Vera Komissar opplevde krigen som barn. Hun har lyttet til den håndfull norske trofeller som unnslett utryddelsesleirer under krigen, og nedtegnet deres beretninger om forfølgelsene og om flukten.

Sachsenhausen-fangens bok: Knut M. Hansson opplevde først nazismen fra smørsiden, som skoleelev boende hos en Hitler-begeistret familie i 1930-årenes Tyskland. Han var også øyenvitne til «Krystallnatten», den første landsomfattende jødeforfølgelse i 1938. Senere opplevde han nazismen som offer, i tyske konsentrasjonsleirer, etter i mellomtiden å ha vært med som soldat i 1940. som

motstandsmann, som torturert på Victoria Terrasse og som fange på Grini.

## Stolt beretning

Har vi ikke krigsbøker nok? Det merkelige er at førstehånds-skildringene av disse tilsynelatende så velkjente emner stadig gjør sterkt inntrykk.

Frontkjemper Johansen forteller historien om en livsskjebne på feil side. Fra det øyeblikk han gjorde sitt valg ble han i likhet med sine våpenbrødre drevet inn i en strømhvirvel som det åpenbart ikke var noen vei ut av. Han er for stolt til å unnskylde seg. Det er velgjørende. Han viser heller ikke syndelig tegn til erkjennelse av hvilken dårlig sak han kastet bort sine beste år på. Tvert imot: SS-løytnant Johansen klarer knapt å skjule sin forakt for den stakkarslige hopen av sivilister, knehøner og falske helter som jøssingsiden i hans øyne utgjorde den gang. Sant nok, han har også øye for de brodne kar blant sine med-nazister.

„ Han er for stolt til å unnskylde seg. Det er velgjørende. „

Forakten slår tilbake på forfatteren selv. Han fant ingen grunn til å melde seg frivillig for sitt eget fedrelands styrker i april 1940. Å bli helt i den fiendtlige okkupasjonsmaktens uniform var han derimot villig til. Johansen var en fattig gutt fra Romerike som angivelig ble nazist og SS-soldat for å bekjempe det kapitalistiske England. Fremfor alt gir han et vitnesbyrd om sin egen umåtelige mangel på politisk og nasjonalt gangsyn.

Johansen er en av de få nålevende nordmenn som har trykket Hitler i hånden, han møtte Göring, Himmler og Speer, han erfarte Østfronten fra startøyeblikket til sluttøyeblikket, og han besøkte Dachau, en konsentrasjonsleir som ifølge ham «virket

velordnet». Der så han «intet som kunne minne om grusomheter».

## Utrolige skjebner

Jeg håper Johansen også får tid til å lese beretningene til Komissar og sin nøyaktig jevnaldrende Hansson.

På ett punkt stemmer faktisk frontkjemperen Johansen og jødiske Komissar overens:

«Som soldater i forreste linje visste vi ikke dengang om de ufattelige grusomheter mot jødene» skriver vår landsmann fra Waffen SS. Det samme fremgår av Komissars bok (og av mange andre): Uansett hvor mye man fryktet nazistene forsto de færreste hvor ille det egentlig var.

Komissar forteller om noen utrolige skjebner. Gerd Philipson Golombek gjenkaller hvordan hun og broren Charles Philipson overlevde: De ble hentet om natten og kjørt i bil til kaien der dødsskipet «Donau» lastet inn norske jøder for transport til Tyskland. Men de var et øyeblikk for sent ute til sin egen tilintetgjørelse: Landgangen var tatt og «Donau» var i ferd med å legge fra kai. De ble kjørt tilbake til sin egen leilighet og overlatt til seg selv, lenge nok til at de klarte å flykte.

Både gjennom enkeltkapitlene og gjennom Jo Benkows forord får vi innsikt i hvor ribbet de gjenlevende jøder i Norge har stått, og hvor tungt livet senere har vært å bære for hver enkelt av dem.

Mest rystende er Knut M. Hanssons vitnemål om livet som fange i tysk konsentrasjonsleir. Mye har vi hørt fra før om denne aller verste side ved nazismen. Hva som spikrer leseren fast til Hanssons beretning er hans opplysninger om hvordan den daglige tilværelse artet seg i detalj, sett med en Oslo-gutts nøkterne blikk. Det er vanskelig å lese hans beskrivelse av dødsleiren Neuengamme uten å få trang til å spy. For menneskelig ondskap finnes absolutt ingen grense.

ULF ANDENÆS